

versitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 350 pàgines.

De Francesc de B. Moll, home polifacètic, destaquen, en primer terme, dues facetes: la de lexicògraf —va redactar més del 80 % del *Diccionari català-valencià-balear*— i la d'editor —facilità la publicació de múltiples obres literàries i promogué diverses col·leccions, en el marc de l'editorial que dirigia, les quals difongueren i consolidaren la cultura catalana en una de les seves èpoques més obscures. Però aquestes tasques no han de fer oblidar totes les altres que el filòleg ciutadellenc desenvolupà, al llarg de la seva vida, amb molt d'encert: els estudis de lexicologia, de lingüística romànica, de dialectologia, de gramàtica històrica i d'onomàstica. No hem d'ometre tampoc les seves empreses docents, associades a l'ensenyament de llengües, i la seva tasca gramatical. El llibre de Joan Miralles que es ressenya a continuació aprofundeix en l'estudi d'aquesta darrera faceta de Moll, la qual està estretament vinculada a la docència.

Joan Miralles, bon coneixedor de la personalitat i de l'obra de Moll —cfr. el seu treball *Francesc de B. Moll: l'home dels mots* (Mallorca: Editorial Moll), on repassa i sintetitza l'obra autobiogràfica de l'estudiós de Ciutadella—,¹ aprofita les bases que li oferí la ponència que pronuncià, el 2003, en el Congrés Internacional Francesc de B. Moll, per ampliar-ne el contingut i brindar al lector les opinions i les aportacions que el ciutadellenc va fer en el camí de construcció de la llengua literària. Cal dir que ha estat una decisió encertada, atès que a hores d'ara les actes d'aquest congrés no han vist encara la llum.

Francesc de B. Moll i la llengua literària recull, mitjançant llargues citacions, el pensament i la doctrina de Moll sobre temes que van esdevenir recurrents en els seus estudis: la unitat i la diversitat de la llengua catalana, els conceptes de llengua i de dialecte, els criteris d'admissió d'estrangerismes i de barbarismes, la contraposició entre els dialectalismes i la llengua literària, la funció dels correctors lingüístics, el paper del català en la litúrgia o l'adaptació a la normativa ortogràfica dels antropònims i dels topònims. L'aplec de treballs que aquests temes repassen tenien la finalitat de difondre la normativa del català i alhora en propiciaven l'ús normalitzat.

1. *Els meus primers trenta anys* (1970) i *Els altres quaranta anys* (1975), que es van reeditar el 2003 en el marc de les obres completes de Francesc de B. Moll, amb el títol genèric d'*Escrits autobiogràfics* (Mallorca: Editorial Moll), a cura de Maria Pilar Perea.

Miralles divideix el volum en set capítols i el tanca amb les conclusions. Mitjançant aquesta estructura desplega els elements doctrinals fonamentals que Moll fa constar en els múltiples treballs, de característiques i de dimensions diverses, que dedicà a examinar aspectes gramaticals, ortogràfics i normatius.

En el primer capítol, de caràcter introductor, l'autor examina el concepte de llengua literària des dels orígens, a la llum de les opinions de diversos estudiosos, i especialment destaca com queda reflectit en el domini lingüístic català. És ben sabut que llengua literària es correspon a l'actual denominació de català estàndard. Des d'aquesta perspectiva, el llibre constitueix una relació, mínimament comentada —atès que els textos parlen per ells mateixos—, dels treballs de Moll que tenen a veure amb les seves idees sobre la llengua literària. No es tracta, però, sols d'una relació de textos, sinó que Miralles s'encarrega d'extractar-ne i de reproduir-ne, en les pàgines del llibre, llargs fragments del que ha considerat més rellevant.

En el segon capítol, Miralles sap distingir, en relació amb l'evolució que experimenta el concepte que Moll posseeix sobre la llengua literària, cinc etapes, que ordena cronològicament. El conjunt de les etapes s'estén des del 1921, moment que comença a col·laborar en l'Obra del Diccionari, fins al 1984, any de les seves darreres publicacions. Per al traçat i la descripció de les cinc etapes l'autor emprà dos procediments: a) l'anàlisi de diversos articles del filòleg ciutadellenc on hi ha una referència més o menys directa a aquest concepte; b) l'anàlisi de l'evolució que es detecta en les gramàtiques i promptuaris ortogràfics que va redactar durant aquests anys. Precisament la publicació de treballs d'aquestes característiques (*l'Ortografia mallorquina segons les Normes de l'Institut adequada al llenguatge de totes les Balears*, els *Rudiments de Gramàtica Preceptiva per a ús dels escriptors balearics*, els *Rudiments de Gramàtica Normativa per a ús dels escriptors balearics* i la *Gramàtica Catalana referida especialment a les Illes Balears*) ajuda Miralles a definir les etapes esmentades, que són explicades i il·lustrades en els cinc capítols següents.

En el capítol tercer, que comprèn la tasca gramatical que Moll duagué a terme entre els anys 1921 i 1931, Miralles retrata els primers anys de formació de Moll en el camp de la lingüística romànica, en general, i de la catalana, en particular. A més de la tasca de redacció del *Diccionari*, col·labora en el *Bolletí del Diccionari de la llengua catalana*, en la premsa insular (*El Iris* i *La Vanguardia Balear*) i també en l'*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*. Fortament influenciat pel seu mestre, valora, com Alcover, l'ortografia com una qüestió secundària. Entre els diversos articles que Miralles reproduïx per il·lustrar el pensament de Moll en aquell període, redactats tant en català com en castellà, és interessant l'article «Cómo corregir los defectos de pronunciación», de temàtica ortològica, que aparegué a *La Vanguardia Balear*, el 14 de juliol de 1928. Moll dóna consells, com ho faria un logopeda, per corregir la pronúncia inadequada de la «r».

La segona etapa, que s'estén del 1931 al 1937, es descabdella al llarg del capítol quart. L'etapa s'inicia, com indica Miralles, amb un canvi de rumb quant a l'acceptació de la normativa ortogràfica. El punt d'inflexió és la publicació, el 1931, de *l'Ortografia mallorquina segons les Normes de l'Institut adequada al llenguatge de totes les Balears* (Palma de Mallorca: Impremta de Mossèn Alcover), de la qual es va fer una segona edició. En el pròleg, Moll contraposa dos elements que s'aniran repetint al llarg de la seva obra: els conceptes de llengua i de dialecte, i fa constar la necessitat que el català tingui una ortografia sistemàtica, la qual contribuirà a preservar la unitat gràfica per sobre de la diversitat dialectal. Però, alhora, explicita la importància dels dialectes, atès que són les fonts on la llengua literària s'ha d'abeurar per trobar les bases més genuïnes de la catalanitat.

Amb els ulls fixats en qüestions ortogràfiques, Moll col·labora en diverses revistes periòdiques, com també en les miscel·lànies d'homenatge que es van dedicar a Antoni M. Alcover i Antoni Rubió i Lluch. En algun cas, com succeirà en altres episodis de la seva vida, es produeix, arran d'una qüestió ortogràfica, un enfrontament dialèctic; és el que va tenir lloc en les pàgines de «La Nostra Terra» amb Jaume Busquets o el que s'esdevindrà molts anys més tard, el 1972, amb la polèmica d'en Pep Gonella.

En el capítol cinquè, s'analitza la tercera etapa, que abraça el període comprès entre 1937 i 1962. El mateix any 1937, Moll publica els *Rudiments de Gramàtica Preceptiva per a ús dels escriptors baleàrics* (Palma de Mallorca: Editorial Moll), que es fonamenta en els deu lliuraments de les «Lliçons elementals de Gramàtica catalana», que havien aparegut en el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* entre 1933 i 1934. Durant aquest període, continua col·laborant en diverses publicacions periòdiques i col·leccions, i reprèn, el 1949, la redacció, interrompuda durant la guerra civil i una part de la postguerra, del *Diccionari català-valencià-balear*.

La tasca de lexicògraf es combina amb la publicació d'articles. Els temes que es recullen en aquella etapa fan referència a les actituds puristes excessives. El 1952 es desencadena la polèmica motivada per la conferència «Els dos diccionaris», que Moll va pronunciar a Barcelona el 1954, i que alguns seguidors fabrians van considerar un atemptat contra el prestigi de Fabra. Fent gala d'una actitud eclèctica, que es manifesta a molts nivells, Moll opta per un criteri normativitzador, però equilibrat i respectuós amb les varietats dialectals. Despunta en el seus escrits, com també en els múltiples discursos que pronuncià, una idea heretada d'Alcover: la unitat de la llengua catalana.

La quarta etapa, que s'allarga del 1962 al 1968, es presenta en el capítol 6. S'obre i es tanca, respectivament, amb la publicació de dues obres gramaticals: els *Rudiments de Gramàtica Normativa per a ús dels escriptors baleàrics* (Mallorca: Editorial Moll) i la *Gramàtica Catalana referida especialment a les Illes Balears* (Mallorca: Editorial Moll). Entre les dues obres, cal destacar l'aparició del *Promptuari d'Ortografia per a ús dels escriptors baleàrics* (Mallorca: Obra Cultural Balear), llibre bàsic de l'any 1963, l'objectiu del qual va ser facilitar l'aprenentatge de la normativa ortogràfica, i on s'observa una evolució en relació amb alguns aspectes. En aquest breu període, Moll publica diversos articles en la premsa local i de Barcelona (especialment *El Correo Catalán*) i participa en diversos congressos i miscel·lànies.

Els temes relacionats amb la unitat de la llengua o la contraposició entre els dialectes i la llengua literària apareixen en molts dels seus articles, i a aquests s'afegeixen les seves opinions sobre l'ús del mallorquí en la litúrgia i el seu interès per la normativització de l'onomàstica i de l'antroponímia.

El capítol setè ressenya la cinquena i darrera etapa, que abraça els anys 1968 a 1984. S'obre, precisament el 1968, amb l'esmentada *Gramàtica Catalana referida especialment a les Illes Balears*. Moll continua col·laborant en múltiples diaris i revistes insulars i del Principat i pronuncia sovint conferències, on valora amb objectivitat l'obra de Fabra contraposant-la amb la no menys valuosa d'Alcover.

En aquest període Moll publica diverses gramàtiques amb finalitats docents, en castellà, orientades als joves o als castellanoparlants. Els opuscles de caràcter didàctic recullen les seves reflexions sobre els temes ja esmenats, i fan un èmfasi especial en el nom de la llengua i en la distinció entre la llengua col·loquial i la llengua literària.

Amb el traçat d'aquest panorama vital, Miralles arriba a les conclusions, que representen un breu resum del que s'ha tractat a cada capítol, mitjançant la reproducció d'una bona part de la doctrina gramatical de Moll. I els comentaris de Joan Miralles actuen de transició entre els ensenyaments doctrinals. El llibre, tanmateix, hauria sortit enriquit si l'autor hagués ofert, més que la mera reproducció del textos, una visió sintètica preliminar. Tot amb tot, aquest llibre serà un motor que impulsarà el lector a pouar en les obres originals del filòleg de Ciutadella. Moll és un gramàtic, però també un mestre i un publicista. És un científic, però alhora un divulgador i un escriptor subtil, com ho reflecteix el valor literari que es desprèn de les seves memòries. Moll, innovador en el seu temps, és un enemic de les tendències extremes; opta per postures eclèctiques que són, al cap i a la fi, harmonitzadores. I aquesta postura no l'impedeix de tirar endavant una gran obra de depuració i de difusió, que va saber dur a terme rigorosament amb mà de mestre.